

PREGLED

ODABRANIH PRESUDA

EUROPSKOG SUDA ZA
LJUDSKA PRAVA

PROTIV HRVATSKE

ZA 2021.-2022. GODINU

Izdavač: Kuća ljudskih prava Zagreb
Selska cesta 112 a/c, 10000 Zagreb
www.kucaljudskihprava.hr

Za izdavača: Ivan Novosel
Autorica: Martina Refi Homolak

Zagreb, prosinac 2022.

Kuća ljudskih prava je Centar znanja u području zaštite i promicanja ljudskih prava u okviru Razvojne suradnje s Nacionalnom zakladom za razvoj civilnog društva.

Izdavanje ove publikacije omogućeno je financijskom podrškom Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Kuće ljudskih prava Zagreb i nužno ne izražava stajalište donatora.

Kuća ljudskih prava Zagreb je organizacija za ljudska prava osnovana 2008. godine kao mreža organizacija civilnog društva s ciljem zaštite i promicanja ljudskih prava i temeljnih sloboda. Vizija KLJP-a je izgradnja demokratskog, pluralističkog i inkluzivnog društva utemeljenog na vrijednostima zaštite ljudskih prava, vladavine prava, socijalne pravde i solidarnosti. Istraživanjem, monitoringom, javnim zagovaranjem i edukacijama, KLJP doprinosi zaštiti, promicanju, razvitku i unapređivanju ljudskih prava i temeljnih sloboda. Objavljivanjem godišnjih pregleda stanja ljudskih prava, tematskih izvještaja i podnesaka doprinosimo izradi kvalitetnijih zakona i javnih politika.

Pregled odabranih presuda Europskog suda za ljudska prava protiv Hrvatske 2021.-2022.

Europski sud za ljudska prava (dalje Europski sud ili Sud) putem svojih presuda i odluka tumači Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje Konvencija) i uspostavlja konvencijske standarde zaštite ljudskih prava koji se primjenjuju na nacionalnoj razini. To se prvenstveno odnosi na nacionalne sudove koji trebaju voditi računa o sudskoj praksi Suda u vođenju postupaka i formuliranju odluka, ali i na sva ostala državna tijela koja provode postupke u kojima se odlučuje o pravima i obvezama pojedinaca te koja su dužna osigurati da politike i zakonodavstvo budu u cijelosti usklađeni s Konvencijom.

Sve presude i odluke u predmetima protiv Republike Hrvatske obvezujuće su za državu, što znači da je Republika Hrvatska dužna poduzeti sve potrebne mjere za izvršenje pojedine presude. Stoga, presude Suda možemo promatrati kroz dva stadija; prvi – njezinim donošenjem utvrđuje se neka od konvencijskih povreda, a drugi je njezina pravilna implementacija. Prema tome, donošenje presude nije kraj kako se često u javnosti smatra i percipira, već početak složenog procesa koji od tužene države zahtijeva identificiranje uzroka povrede, detektiranje mjera koje je nužno provesti kako bi se otklonila povreda konkretnog podnositelja i spriječile iste i/ili slične povrede u budućnosti npr. izmjena zakonodavstva, prakse, politika itd.

Poznavanje i razumijevanje sudske prakse Europskog suda ukazuje se kao važan čimbenik za pravilnu primjenu Konvencije i konvencijskih standarda na nacionalnoj razini. Upravo iz tog razloga Kuća ljudskih prava Zagreb izradila je pregled odabranih presuda koje su donesene ili postale konačne u 2021.-2022. godini.

Osvrt na Republiku Hrvatsku

Sud je u 2021. godini razmatrao 682 zahtjeva koji se tiču Hrvatske, od kojih je 637 proglašeno nedopuštenim ili brisano. Donio je 37 presuda (u vezi s 45 zahtjeva), od kojih su 34 utvrdile barem jednu povredu Europske konvencije o ljudskim pravima.¹

Sukladno Poslovniku Suda, svake godine vrši se i objavljuje izbor najvažnijih predmeta koje je Sud rješavao u toj godini tzv. ključni predmeti (eng. Key cases). Osim predmeta koji će biti detaljnije obrađeni u ovoj analizi svakako valja izdvojiti i sljedeće predmete iz 2021.godine:

F.O. protiv Hrvatske, br. zahtjeva 29555/13, 22. travnja 2021.

Članak 8. Pravo na privatni život

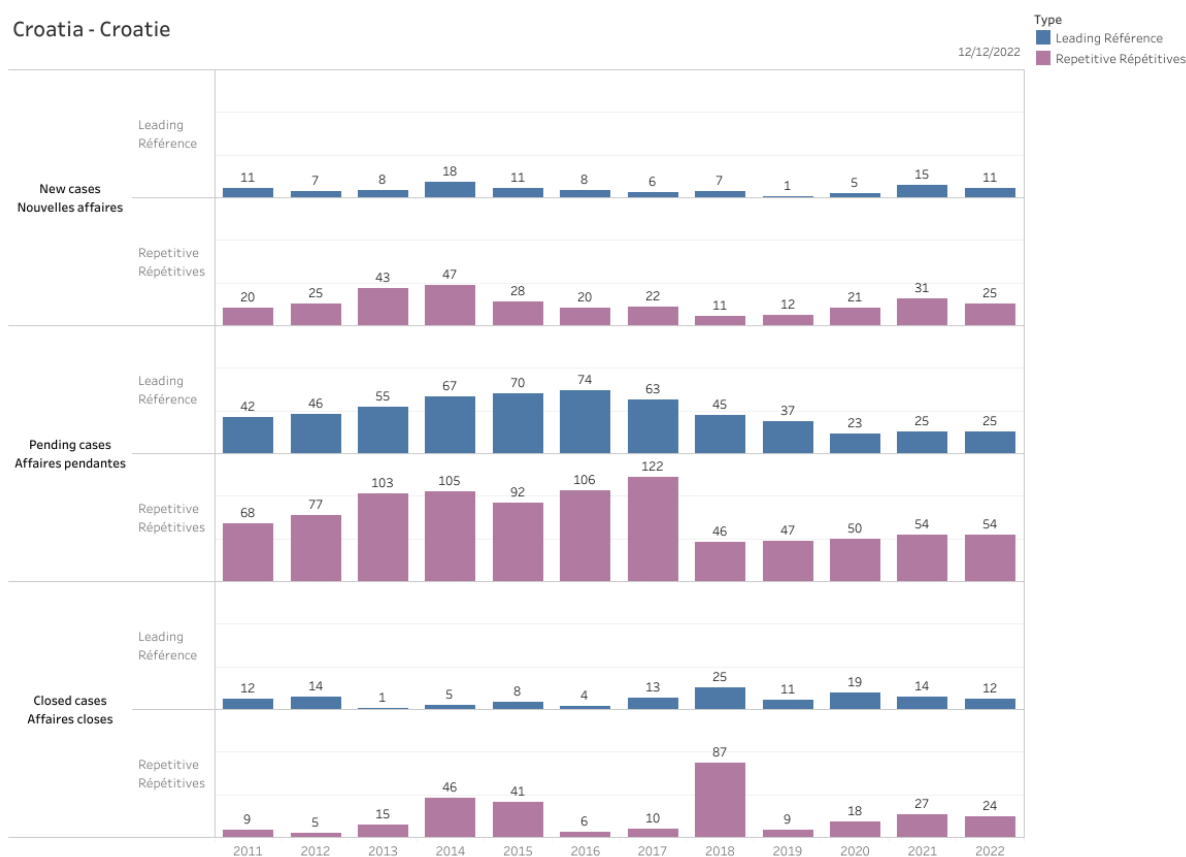
Neodgovarajuća reakcija prosvjetnih vlasti povodom prijave o maltretiranju učenika od strane profesora predstavlja povredu prava na privatni život: povreda

Galović protiv Hrvatske, br. zahtjeva 45512/11, 31. kolovoza 2021.

¹ Preuzeto sa https://www.echr.coe.int/Documents/CP_Croatia_ENG.pdf, 05.12.2022.

Članak 4. Protokola br. 7 Pravo da se ne bude dva puta suđen ili kažnjen u istoj stvari
Prekršajni postupci i kazneni postupak protiv podnositelja zahtjeva činili su koherentnu i razmjernu cjelinu kojom je bilo omogućeno sveobuhvatno kažnjavanje nasilja u obitelji: nema povrede

Prema podacima sa web stranice Odjela za izvršenje presuda Europskog suda, ukupan broj predmeta koji su u tijeku pred Odborom ministara u 2022. godini iznosi 79, od kojih su 25 klasificirani kao vodeći (eng. Leading) predmeti. Vodeći predmeti su oni koji ukazuju na nove sustavne i strukturne probleme koji zahtijevaju usvajanje novih općih mjera kako bi se izbjeglo ponavljanje kršenja koje je utvrdio Europski sud, za razliku od "ponavljajućih" (eng. Repetitive) koji se svrstavaju u već formiranu grupu presuda iste problematike.

Izvor: <https://www.coe.int/en/web/execution/croatia>, preuzeto 14.12.2022.

Presuda Bon protiv Hrvatske (Zahtjev br. 26933/15)

Europski sud za ljudska prava dana 18. ožujka 2021. presudio je da je Republika Hrvatska podnositelju zahtjeva povrijedila pravo na slobodu izražavanja zajamčeno člankom 10. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

ČINJENICE

Podnositelj zahtjeva, aktivist za zaštitu okoliša, prilikom izlaganja na jednom okruglom stolu izjavio je da se lokalni političar, tadašnji načelnik općine Motovun, ponaša kao „pravi pravcati žohar“. Zbog toga je proglašen krivim za kazneno djelo uvrede te je kažnjen novčanom kaznom od oko 3.500,00 EUR. Govor podnositelja zahtjeva snimljen je bez njegova znanja i objavljen je, bez njegova pristanka, na mrežnim stranicama jedne nevladine organizacije za zaštitu okoliša. Županijski sud je potvrdio prvostupanjsku presudu, a Ustavni sud je odbio podnositeljevu ustavnu tužbu.

PRIGOVORI

Podnositelj zahtjeva prigovorio je da je njegova kaznena osuda dovela do povrede njegova prava na slobodu izražavanja zajamčenog člankom 10. Konvencije, odnosno, da predstavlja nerazmjerno miješanje u njegovo pravo na slobodu izražavanja.

ODLUKA SUDA

Sud je ocijenio da je osuda podnositelja zahtjeva za uvredu zbog izjava danih tijekom njegova izlaganja na okruglom stolu predstavljala miješanje u njegovo pravo na slobodu izražavanja zajamčeno člankom 10. stavkom 1. Konvencije. Sukladno tome, sud je dalje ispitao je li to miješanje bilo zakonito, je li imalo legitimni cilj te je li bilo nužno u demokratskom društvu.

Sud zaključuje da se osuda temelji na kaznenom djelu uvrede kako je predviđeno člankom 199. stavkom 2. Kaznenog zakona čime je zadovoljen kriterij zakonitosti miješanja. Nadalje, nije bilo sporno da je miješanje u pravo podnositelja zahtjeva težilo legitimnom cilju zaštite prava drugih, odnosno časti i ugleda, načelnika Općine Motovun. Dakle, valjalo je utvrditi je li miješanje bilo nužno u demokratskom društvu.

Sud napominje da se ovaj predmet odnosi na sukob između suprotstavljenih prava, i to prava načelnika na ugled, koji je dio njegova privatnog života, s jedne strane i prava podnositelja zahtjeva na slobodu izražavanja s druge strane. Prema praksi Suda u okviru članka 10. stavka 2. Konvencije ne postoji puno prostora za ograničenja političkog govora ili rasprave o pitanjima od javnog interesa (Narodni List D.D. protiv Hrvatske, stavak 60.). S tim u vezi, Sud primjećuje da je podnositelj zahtjeva, kao aktivist za zaštitu okoliša i predsjednik lokalnog ogranka političke stranke, održao izlaganje na javnom skupu znanstvene prirode, na kojem se, među ostalim, raspravljalo o načinu vođenja lokalne politike u području okoliša. Nadalje, načelnik kao javna osoba trebao bi imati viši prag tolerancije prema bilo kakvoj kritici koja mu je upućena dok je provodio lokalnu politiku (Paraskevopoulos protiv Grčke, stavak 37).

Sud je ponovio da je potrebno razlikovati izjave o činjenicama od vrijednosnih sudova (Morice protiv Francuske [VV], stavak 126.) kao i to da članak 10. štiti ne samo informacije ili ideje koje su prihvatljive i neuvredljive nego i one informacije i ideje koje „vrijeđaju, šokiraju ili uznemiruju“ (Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva, stavak 49.).

U ovom predmetu domaći sudovi usvojili su usku definiciju toga što se može smatrati prihvatljivom kritikom, a nisu proveli analizu o tome je li izjava podnositelja zahtjeva bila vrijednosni sud te nisu ocijenili kontekst u kojem je dana. Premda je taj izraz mogao uznemiriti načelnika, Sud smatra da se snažna

kritika, obojena vlastitim mišljenjem podnositelja, ne može shvatiti kao neopravdani osobni napad na načelnika općine. Također, podnositelj je izjavu dao pred ograničenim brojem ljudi na znanstvenom skupu te ju nije on učinio dostupnom široj javnosti.

ZAKLJUČAK

Slijedom navedenog, Sud smatra da domaći sudovi nisu iznijeli relevantno i dostatno obrazloženje za miješanje u slobodu izražavanja podnositelja zahtjeva niti su vodili računa o kriterijima utvrđenima u praksi Suda za uspostavljanje ravnoteže između te slobode i prava drugog pojedinca na poštovanje njegova privatnog života. Konkretno, nisu proveli odgovarajuću analizu razmjernosti kako bi ocijenili cjelokupan kontekst u kojem je upotrijebljen osporeni izraz i ton kojim je izgovoren. Iz tog razloga, prekoračili su slobodu procjene koja im je dodijeljena i nisu uspostavili razumnu ravnotežu razmjernosti između mjera kojima se ograničava pravo podnositelja zahtjeva na slobodu izražavanja i legitimnog cilja kojem se težilo. Stoga je došlo do povrede članka 10. Konvencije.

STATUS IZVRŠENJE PRESUDE

Ovaj predmet je označen kao ponavljajući jer je dio grupe predmeta protiv RH u kojima je Europski sud ocijenio da je miješanje u slobodu izražavanja podnositelja zahtjeva zbog izrečenih kaznenih osuda bilo nerazmjerno (Miljević protiv Hrvatske kao vodeći, N.Š. protiv Hrvatske i Tölle protiv Hrvatske). Tijekom nadzora izvršenja ovih presuda Odbor ministara Vijeća Europe uočio je da domaći sudovi nailaze na poteškoće pri uspostavljanju ravnoteže između dva ili više konvencijskih prava te da često izriču nerazmjerne sankcije, osobito u slučajevima vezanim za klevetu i uvredu. Odbor ministara je stoga naveo da je u tom pogledu ključna sustavna obuka sudaca o članku 10. Konvencije i odnosu tog članka s drugim člancima Konvencije. Trenutno je predmet još uvijek otvoren te se čekaju povratne informacije o provođenju obuke sudaca.

Presuda Jurčić protiv Hrvatske (Zahtjev br. 54711/15)

Europski sud za ljudska prava dana 4. veljače 2021. presudio je da je došlo do povrede članka 14. u vezi s člankom 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda zbog razlike u postupanju prema podnositeljici zahtjeva kao ženi koja je zatrudnjela putem postupka oplodnje in vitro.

ČINJENICE

Podnositeljica zahtjeva se podvrgnula postupku oplodnje in vitro, a nadležni liječnik preporučio joj je mirovanje. Deset dana nakon postupka podnositeljica zahtjeva sklopila je ugovor o radu s trgovačkim društvom sa sjedištem približno 360 kilometara udaljenim od njenog mjesta boravišta. Mjesec dana poslije sklapanja ugovora podnositeljica je podnijela zahtjev za naknadu plaće za vrijeme bolovanja zbog komplikacija u vezi s trudnoćom nakon čega je Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje po službenoj dužnosti pokrenuo postupak preispitivanja njezinog statusa zdravstvenog osiguranja. Na kraju je njezina prijava na zdravstveno osiguranje odbijena uz zaključak da podnositeljica nije bila zdravstveno sposobna zasnovati radni odnos jer se deset dana ranije podvrgnula postupku oplodnje in vitro. Smatralo se da je njezino zasnivanje radnog odnosa bilo fiktivno i usmjereno isključivo na stjecanje novčanih pogodnosti

povezanih sa statusom zaposlenih osoba, među ostalim naknade plaće za vrijeme odsutnosti s posla zbog komplikacija u vezi s trudnoćom. Središnji ured Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje odbio je žalbu podnositeljice zahtjeva smatrajući da, iako trudnoća sama po sebi ne može biti razlog zbog kojeg se ne bi zasnavao radni odnos, posebne okolnosti podnositeljčina predmeta ukazivale su na to da se njezin radni odnos može smatrati fiktivnim i usmjerenim isključivo na ostvarivanje naknade plaće. Podnositeljica je zatim podnijela upravnu tužbu u kojoj je, pozivajući se na Konvenciju i Zakon o suzbijanju diskriminacije, tvrdila da je žrtva diskriminacije. Upravni sud odbio je podnositeljčinu tužbu posebno ističući da podnositeljica nije bila sposobna zasnovati radni odnos na radnom mjestu koje je zahtijevalo putovanja. Ustavni sud je odbio njezinu ustavnu tužbu potvrdivši utvrđenja upravnih tijela.

PRIGOVORI

Podnositeljica zahtjeva prigovorila je da je bila diskriminirana kao trudnica koja se podvrgnula postupku oplodnje in vitro jer joj je oduzet status osiguranika po osnovi rada, u suprotnosti s člankom 14. Konvencije u vezi s člankom 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

ODLUKA SUDA

Sud primjećuje da se samo prema ženama može različito postupati na temelju trudnoće pa iz tog razloga takva razlika u postupanju predstavlja izravnu diskriminaciju na temelju spola ako nije opravdana (Napotnik protiv Rumunjske, stavak 77). Premda države u pravilu uživaju široku slobodu procjene u određivanju mjera gospodarskih i socijalnih politika, kada se radi o mjerama koje uzrokuju razlike u postupanju na temelju spola, ta sloboda je uža (Emel Boyraz protiv Turske, stavak 51.), a mjere moraju biti ne samo prikladne za postizanje legitimnog cilja nego i nužne u danim okolnostima.

Sud na početku naglašava da se trudnoća žene kao takva ne može smatrati prijevernim ponašanjem. Nadalje, u stavku 65. presude Sud ističe da financijske obveze koje su državi nametnute tijekom trudnoće žene same po sebi ne mogu predstavljati dovoljno važne razloge kojima se opravdava razlika u postupanju na temelju spola. Prema mjerodavnom zakonodavstvu nadležna tijela su u svakom trenutku ovlaštena provjeriti postoje li i dalje okolnosti na kojima pojedinac temelji svoj status u zdravstvenom osiguranju, ali Sud istodobno primjećuje da se prema praksi Upravnog suda, na koju se pozvala Vlada, čini da je takvo preispitivanje u praksi često usmjereno na trudnice i da se žene koje su sklopile ugovor o radu u visokom stupnju trudnoće ili s članovima uže obitelji. Time ih se automatski svrstava u „sumnjivu” kategoriju radnika čiji radni odnos zahtijeva provjeru, iako prema domaćem zakonu nijedan poslodavac ne smije odbiti zaposliti trudnicu zbog njezina stanja.

Odlučujući o predmetu, sud napominje da su se domaće vlasti ograničile na zaključak da, zbog oplodnje in vitro, podnositeljica zahtjeva nije bila zdravstveno sposobna za zasnivanje predmetnog radnog odnosa, čime su natuknule da se morala suzdržati od stupanja u radni odnos dok joj trudnoća ne bude potvrđena. U ovom predmetu, prilikom zasnivanja radnog odnosa, podnositeljica zahtjeva bila je svjesna činjenice da se podvrgnula postupku oplodnje in vitro, ali istodobno nije mogla znati je li postupak bio uspješan ni hoće li rezultirati trudnoćom. Štoviše, u relevantno vrijeme nije mogla znati da će njezina buduća trudnoća, ako do nje uopće dođe, rezultirati komplikacijama zbog kojih će joj se trebati otvoriti bolovanje na dulje vrijeme.

Sud je u odluci izrazio zabrinutost zbog prizvuka zaključka domaćih vlasti, kojim je natuknuto da žene ne bi trebale raditi ili tražiti zaposlenje tijekom trudnoće ili puke mogućnosti trudnoće. Prema mišljenju Suda, takvi rodni stereotipi predstavljaju ozbiljnu prepreku postizanju stvarne materijalne ravnopravnosti spolova kao jednog od glavnih ciljeva u državama članicama Vijeća Europe te su u suprotnosti s relevantnim međunarodnim standardima rodne ravnopravnosti.

ZAKLJUČAK

Sud smatra da odbijanje zapošljavanja trudnice ili priznavanja naknade povezane s radnim odnosom trudnici na temelju njezine trudnoće predstavlja izravnu diskriminaciju na temelju spola, a koja se ne može opravdati financijskim interesima države. Na temelju prethodno navedenog, Sud smatra da razlika u postupanju kojoj je podnositeljica zahtjeva, kao žena koja je zatrudnjela putem postupka oplodnje in vitro, bila izložena nije bila objektivno opravdana ni nužna u danim okolnostima. Stoga je došlo do povrede članka 14. u vezi s člankom 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

STATUS IZVRŠENJA PRESUDE

Predmet je zatvoren.

Presuda Sabalić protiv Hrvatske (Zahtjev br. 50231/13)

Europski sud za ljudska prava dana 14. travnja 2021. presudio je da je podnositeljici zahtjeva povrijeđen proceduralni aspekt članka 3. u vezi s člankom 14. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

ČINJENICE

Dana 13. siječnja 2010. podnositeljica zahtjeva fizički je napadnuta u noćnom klubu u Zagrebu u kojem je bila s nekoliko prijatelja. Podnositeljici zahtjeva prišao je M.M. koji je počeo koketirati s njom, ali ga je ona neprestano odbijala. Kad je rekla da je 'lezbijka', zgrabio ju je objema rukama i gurnuo u zid. Zatim ju je počeo udarati po cijelom tijelu, a kad je pala na tlo, nastavio ju je udarati nogama. Istog dana podnositeljica zahtjeva pregledana je na odjelu hitne medicinske pomoći gdje su joj utvrđene lake tjelesne ozljede. Policija je protiv napadača pokrenula prekršajni postupak zbog remećenja javnog reda i mira te ga je prekršajni sud proglasio krivim i izrekao mu je novčanu kaznu u iznosu od približno 40,00 EUR. Budući da policija nije pokrenula kaznenu istragu, podnositeljica je protiv napadača podnijela kaznenu prijavu zbog kaznenog djela pokušaja nanošenja teške tjelesne ozljede i nasilničkog ponašanja motiviranih obilježjem zločina iz mržnje te kaznenog djela diskriminacije. Državno odvjetništvo odbacilo je kaznenu prijavu podnositeljice zahtjeva uz obrazloženje da je protiv počinitelja već bio vođen prekršajni postupak i da bi njegov kazneni progon bio u suprotnosti s načelom ne bis in idem. Državno odvjetništvo obavijestilo je podnositeljicu zahtjeva da može preuzeti kazneni progon u svojstvu oštećenice kao tužiteljice, no kazneni sud odbacio je optužnicu podnositeljice zahtjeva potvrdivši tvrdnje Državnog odvjetništva. Rješenje Kaznenog suda potvrdio je u žalbenom postupku Županijski sud 9. listopada 2012.

Ustavni je sud proglasio ustavnu tužbu podnositeljice zahtjeva nedopuštenom uz obrazloženje da se u pobijanim odlukama niži sudovi nisu bavili nikakvim pravima ni obvezama podnositeljice zahtjeva.

PRIGOVORI

Podnositeljica zahtjeva prigovorila je zbog izostanka odgovarajućeg odgovora domaćih tijela na čin nasilja protiv nje koji je bio motiviran njezinom spolnom orijentacijom te se pozvala na članke 3., 8. i 14. Konvencije. Sud je utvrdio da je, s obzirom na navode podnositeljice zahtjeva da je nasilje nad njom imalo homofobne konotacije koje tijela nisu pravilno razmotrila, najprikladniji način postupanja bio podvrgnuti prigovore podnositeljice zahtjeva zajedničkom ispitivanju na temelju članka 3. u vezi s člankom 14. Naime, diskriminirajuće postupanje može dovesti do ponižavajućeg postupanja u smislu članka 3. kada dosegne takav stupanj težine da vrijeđa ljudsko dostojanstvo (Begheluri protiv Gruzije, stavak 101.), što osobito vrijedi za nasilne zločine iz mržnje.

ODLUKA SUDA

Kada postoji sumnja da je nasilni čin potaknut diskriminacijskim stavovima važno je da nadležna tijela poduzmu sve kako bi istražila moguće diskriminacijske motive. U suprotnom, tretiranje nasilja i brutalnosti s diskriminirajućom namjerom ravnopravno s predmetima u kojima nisu prisutni takvi elementi predstavljalo bi zanemarivanje posebne prirode djela koja su osobito pogubna za temeljna prava (Identoba i drugi protiv Gruzije, stavak 67.)

U mjeri u kojoj je to relevantno za ovaj predmet, Sud je do sada utvrdio povrede procesne obveze država u sljedećim okolnostima:

1. u slučaju propusta domaćih tijela da poduzmu sve razumne korake kako bi djelotvorno utvrdila je li diskriminacijski stav mogao imati ulogu u događajima ili ne (Šečić protiv Hrvatske, stavci 68. – 69.)
2. kada je zbog nedostataka u postupanju nadležnih državnih tijela kazneni postupak obustavljen iz formalnih razloga, a da nadležni kazneni sud nije utvrdio činjenično stanje predmeta (Turan Cakir protiv Belgije, stavak 80.)
3. u slučajevima očiglednog nerazmjera između težine čina i rezultata ostvarenih na domaćoj razini, koji je poticao osjećaj da su činovi zlostavljanja ostali zanemareni od strane nadležnih tijela i da je izostala djelotvorna zaštita od činova zlostavljanja (Identoba i drugi, stavak 75.)

U Republici Hrvatskoj postoje kaznenopravni mehanizmi kojima se pojedince štiti od nasilja motiviranog mržnjom tako da je prigovor podnositeljice procesne prirode i odnosi se na izostanak odgovarajućeg odgovora domaćih tijela na nasilan zločin iz mržnje počinjen protiv nje. Već neposredno nakon fizičkog napada na podnositeljicu zahtjeva, domaća tijela bila su suočena s prima facie naznakama nasilja koje je bilo motivirano spolnom orijentacijom podnositeljice. Dakle, prema domaćem mjerodavnom pravu policija je trebala podnijeti kaznenu prijavu Državnom odvjetništvu, čak i u slučajevima samo lakših

tjelesnih ozljeda. Umjesto podnošenja kaznene prijave ili poduzimanja bilo kakvih daljnjih radnji radi rasvjetljavanja mogućeg obilježja zločina iz mržnje, policija je pokrenula prekršajni postupak podnijevši optužnicu protiv M.M.-a zbog remećenja javnog reda i mira. U prekršajnom postupku ni na koji način nije se razmatralo obilježje zločina iz mržnje u fizičkom napadu na podnositeljicu zahtjeva niti je počinitelj bio optužen ili osuđen na temelju bilo kakvih optužbi povezanih s nasiljem motiviranim diskriminacijom. Ujedno, kazna izrečena napadaču bila je očigledno nerazmjerna težini zlostavljanja koju je podnositeljica zahtjeva pretrpjela što potvrđuje činjenica da je za zločine iz mržnje propisana kazna zatvora.

Vezano uz argument tužene države da kazneni progon nije mogao biti pokrenut jer bi time došlo do povrede načela ne bis in idem, Europski sud je utvrdio da nije bilo de iure prepreka da se ova situacija ispravi obustavljanjem ili poništavanjem neopravdanog postupka i uklanjanjem njegovih učinaka te ponovnim ispitivanjem predmeta. Naime, sukladno stavku 2. članka 4. Protokola br. 7. uz Konvenciju, predmet se može ponovno razmotriti ako je u prethodnom postupku došlo do „bitnih povreda“ koje su mogle utjecati na rješenje predmeta. Činjenica da nisu istraženi motivi mržnje u nasilnom napadu kao i to da motivi mržnje nisu uzeti u obzir pri određivanju kazne predstavlja „bitnu povredu“ u smislu stavka 2. članka 4. Protokola br. 7. S tim u vezi, Sud naglašava da su domaća tijela sama stvorila situaciju u kojoj su nepotrebnim pokretanjem nedjelotvornog prekršajnog postupka onemogućila da se na odgovarajući način u praksi primijene mjerodavne odredbe domaćeg kaznenog zakona.

ZAKLJUČAK

S obzirom na gore navedena razmatranja, Sud utvrđuje da pokretanjem nedjelotvornog prekršajnog postupka i posljedičnim pogrešnim obustavljanjem kaznenog postupka iz formalnih razloga, domaća tijela nisu na odgovarajući i djelotvoran način izvršila svoje procesne obveze na temelju Konvencije u odnosu na nasilni napad na podnositeljicu zahtjeva motiviran njezinom spolnom orijentacijom. Stoga je došlo do povrede članka 3. Konvencije u njegovu proceduralnom aspektu u vezi s člankom 14. Konvencije.

STATUS IZVRŠENJA PRESUDE

Predmet je označen kao vodeći. U smislu pojedinačnih mjera, podnositeljici zahtjeva je isplaćena pravedna naknada. Podnositeljica je 11. svibnja 2021. podnijela zahtjev za obnovu kaznenog postupka te se čekaju daljnje informacije.

Od općih mjera vlasti su uspostavile sveobuhvatan okvir usmjeren na borbu protiv zločina iz mržnje. 2013. godine stupile su na snagu izmjene i dopune Kaznenog zakona kojima je pojam zločina iz mržnje definiran kao otegotna okolnost za druga kaznena djela. Godine 2017. usvojene su relevantne nacionalne strategije, a 2021. je na snagu stupio novi Protokol o postupanju u slučaju zločina iz mržnje koji postavlja smjernice za postupanje nadležnih tijela. Poduzete su mjere jačanja kapaciteta unutar Vladinog Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina i policije, uključujući i suradnju s relevantnim nevladinim organizacijama. Od 2016. do 2021. provedene su opsežne mjere podizanja svijesti, uključujući treninge za policiju, državne odvjetnike i suce o borbi protiv zločina iz mržnje.

Presuda J.I. protiv Hrvatske (broj zahtjeva 35898/16)

Dana 8. rujna 2022. Europski sud za ljudska prava donio je presudu u kojoj je utvrdio proceduralnu povredu članka 3. Konvencije zbog toga što nadležna domaća tijela nisu u dovoljnoj mjeri istražila navode žrtve silovanja da joj njezin silovatelj prijeti smrću tijekom „vikend“ izlazaka iz zatvora.

ČINJENICE

U svibnju 2009. otac podnositeljice zahtjeva, B.S., osuđen je na osam godina zatvora za kazneno djelo silovanja počinjeno na štetu podnositeljice. Neutvrđenog datuma podnositeljica je saznala od svojih rođaka da je B.S. bio odobren izlazak iz zatvora, te da ju je tražio i prijetio da će ju ubiti jer je po njegovom mišljenju ona odgovorna za njegovo zatvaranje.

Podnositeljica je kontaktirala policiju u tri odvojena navrata kako bi prijavila da joj otac prijeti. Prvi put, 11. kolovoza 2015., nazvala je jer je mislila da je otac pobjegao iz zatvora jer je od obitelji čula da ju je tražio i prijetio da će je ubiti. Policija joj je rekla da mu je bio odobren izlazak i da nema smisla sastavljati izvješće “jer se zapravo ništa nije dogodilo.” Zatim je 3. rujna 2015. pozvala policiju kada je vidjela oca na autobusnom kolodvoru. Sakrila se u obližnjoj trgovini dok policija nije stigla i otpratila nju i njezinog oca do njihovih autobusa, osiguravajući da nema kontakta. U naknadnom policijskom izvješću zabilježeno je da je podnositeljica zahtjeva rekla interventnim policajcima da joj je otac prijetio ubojstvom preko njezine rodbine. Naposljetku, napisala je pisani prigovor policiji 22. rujna 2015., žaleći se na njihov propust da reagiraju na njezine dojave i zahtjeve za mjerama zaštite. To je dovelo do interne policijske istrage, međutim, nisu pronađeni propusti ni utvrđeni nedostaci. Niti u jednom od ova tri navrata policija nije pokrenula izvide niti službenu kaznenu istragu.

Podnositeljica zahtjeva podnijela je i ustavnu tužbu zbog propusta domaćih vlasti da ju zaštite od očevoeg zastrašivanja i ponovne viktimizacije te da učinkovito istraže njegove prijetnje, navodeći da je bila diskriminirana kao žena pripadnica romske nacionalne manjine. Tužba je proglašena nedopuštenom u prosincu 2015.

PRIGOVORI

Osobito se pozivajući na članak 3. (zabrana nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja), podnositeljica zahtjeva žalila se da je vlasti nisu uspjele zaštititi od zastrašivanja njezina silovatelja i ponovne viktimizacije te da nisu učinkovito istražile njegove prijetnje smrću. Također je ustvrdila da njezini navodi nisu shvaćeni ozbiljno zbog njezine romske nacionalnosti, što predstavlja kršenje članka 14. (zabrana diskriminacije).

ODLUKA SUDA

Članak 3

Sud je prepoznao podnositeljicu kao „vrlo traumatiziranu mladu ženu romskog podrijetla..., žrtvu teškog seksualnog zlostavljanja od strane bliskog člana obitelji u vrlo ranoj dobi“. Unatoč tome što nisu bile izravne, prijetnje smrću izazvale su intenzivan strah kod ranjive žrtve. Uzimajući u obzir raniju traumu, Sud smatra da prijetnje, zajedno s tjeskobom i osjećajem nemoći predstavljaju nečovječno postupanje u smislu članka 3. Konvencije. Vlasti su stoga imale dužnost istražiti navode podnositeljice, sukladno

nacionalnom pravu i Europskoj konvenciji. Međutim, policija nikada nije započela kaznenu istragu o navodima podnositeljice zahtjeva. Štoviše, domaća tijela predmet podnositeljice nisu sagledala kao cjelinu, niti su poduzela bilo kakve korake za zaštitu žrtve seksualnog nasilja koja je dodatno i pripadnica manjine, te kao takva posebno ranjiva skupina. Slijedom navedenog, Europski sud je utvrdio kako navedeni propusti čine istragu domaćih tijela neučinkovitom i predstavljaju povredu pozitivne obveze iz članka 3. Konvencije koja nameće svim državama strankama Konvencije provođenje učinkovite i detaljne istrage svih navoda o zlostavljanju ili prijetnji.

Članak 14

Europski sud odbio je prigovor podnositeljice da se u ovom predmetu radi i o povredi prava na zabranu diskriminacije iz članka 14. Konvencije vezano uz vođenje neučinkovite istrage, odnosno da je istraga bila neučinkovita zbog etničkog podrijetla žrtve. Europski sud je utvrdio kako u ovom predmetu nema dovoljno materijalnih dokaza niti načelnih statističkih pokazatelja koji bi ukazivali na činjenicu da su nadležna tijela u ovom predmetu, kao i drugim sličnim slučajevima, činila određene propuste zbog pripadnosti žrtve određenoj etničkoj skupini. U svakom slučaju, Europski sud je utvrdio kako su nadležna tijela bila svjesna etničke pripadnosti žrtve te su stoga trebali poduzeti sve potrebne korake odmah i bez odgode kako bi zaštitili podnositeljicu od ponovne viktimizacije ili novog kaznenog djela.

Ovakvo shvaćanje Suda problematično je iz razloga što je u praksi neizravna diskriminacija jednako prisutna kao i izravna diskriminacija. Prema tome izravna diskriminacija ne bi trebala predstavljati uvjet za primjenu članka 14. Europski centar za prava Roma, kao umještač u predmetu, upozorio je da su Romkinje u nerazmjerno više slučajeva žrtve nasilja nad ženama, dok policija i druge institucije normaliziraju njihovo zlostavljanje kao svojstveno njihovim zajednicama. Dokazi o takvom pristranom postupanju policije su rijetki. S obzirom da se zbog stereotipa rodno uvjetovano nasilje nad romskim djevojčicama i ženama uglavnom zanemaruje, još je teže pribaviti sveobuhvatne podatke o propustima policije da ih zaštiti (stavak 74-79). Suvremeno antidiskriminacijsko pravo trebalo bi predvidjeti tj. očekivati nedostatak izravnih dokaza, prepoznajući nemogućnost podnositeljice zahtjeva da ih podnese umjesto da tu činjenicu koristi protiv nje. Zaključno, nepostojanje izravnog dokaza ne bi trebalo spriječiti primjenu članka 14.

STATUS IZVRŠENJA PRESUDE

Presuda još nije postala konačna.

Presuda Miklić protiv Hrvatske (Zahtjev br. 41023/19)

Europski sud za ljudska prava 7. travnja 2022. donio je presudu kojom je utvrdio da je podnositelju zahtjeva povrijeđeno pravo na slobodu i sigurnost u postupku prisilnog smještaja u psihijatrijsku ustanovu, protivno čl. 5. stavku 1. i stavku 4. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

ČINJENICE

Pravomoćnom presudom utvrđeno je da je podnositelj zahtjeva, kao maloljetnik, počinio protupravna djela sa zakonskim obilježjima kaznenih djela u stanju nebrojivosti te je u rujnu 2017. smješten u

Psihijatrijsku bolnicu Rab na razdoblje od šest mjeseci. Sukladno nalazu i mišljenju vještakinja D.P i D.B. izrađenom u kaznenom postupku, podnositelj je bolovao od paranoidne šizofrenije. U veljači 2018. godine bolnica je predložila zamjenu prisilnog smještaja podnositelja ambulantnim liječenjem. Županijski sud u Rijeci je povodom prijedloga odredio provođenje psihijatrijskog vještačenja po dr. K.R., vještakinji koja nije bila zaposlenica te bolnice. Vještakinja K.R. nije mogla utvrditi da podnositelj boluje od paranoidne šizofrenije, ali nije mogla niti isključiti da on više ne predstavlja opasnost za okolinu zbog čega je zaključila da je nužno nastaviti njegovo liječenje u psihijatrijskoj ustanovi. Zbog navedenog je sud odbio prijedlog te podnositelju produžio prisilni smještaj za godinu dana. Povodom žalbe podnositelja, izvanraspravno vijeće Županijskog suda u Rijeci ukinulo je prvostupanjsko rješenje te je predmet vratilo na ponovno odlučivanje s uputom određivanja novog vještačenja. U ponovljenom postupku, bez provođenja novog vještačenja, saslušana je predstavica bolnice V.T., vještakinja K.R. i vještakinja D.P. Temeljem njihovih usuglašenih mišljenja županijski sud je produžio prisilni smještaj podnositelja za još godinu dana. U međuvremenu, podnositelj je zatražio otpuštanje iz psihijatrijske bolnice i nastavak liječenja na slobodi, temeljeći svoj prijedlog na nalazu i mišljenju dr. D.M. koji je privatno proveo vještačenje. Nadležni sud proslijedio je prijedlog podnositelja psihijatrijskoj bolnici tri mjeseca kasnije, neposredno prije zakazanog ročišta u veljači 2019. godine. Bolnica se očitovala na njegov prijedlog i podnijela zahtjev za nastavak bolničkog liječenja, pobijajući navode sadržane u vještačenju, te navodeći da još nije spreman za ambulantno liječenje. Podnesci bolnice uručeni su odvjetniku podnositelja neposredno na ročištu. Na predmetnom ročištu županijski sud ponovno je odbio prijedlog podnositelja za otpuštanjem iz bolnice i daljnjim liječenjem na slobodi kao i prijedlog za provođenjem novog vještačenja uz obrazloženje da postojanje pretpostavki za nastavak njegovog prisilnog smještaja nije bilo dovedeno u pitanje. Prisilni smještaj podnositelja u bolnici opet je produljen za godinu dana. Po žalbi podnositelja odluku županijskog suda potvrdio je i žalbeni sud. Ustavnu tužbu podnositelja, Ustavni sud je ocijenio kao neosnovanu.

PRIGOVORI

Podnositelj zahtjeva prigovorio je da je njegov prisilni smještaj u psihijatrijsku bolnicu koji je određen rješenjem Županijskog suda u Rijeci od 13. veljače 2019. predstavljao povredu članka 5. stavka 1. i članka 6. stavka 1. Konvencije. S jedne strane, sud nije odredio novo vještačenje kada je odredio nastavak njegova smještaja, a s druge strane, sud nije podnositelju zahtjeva dostavio dva ključna podneska bolnice u Rabu, čime je prekršio načela kontradiktornog postupka i jednakosti stranaka u postupku. Uzimajući u obzir svoja gore navedena utvrđenja na temelju članka 5. stavka 1., Sud je presudio da nije potrebno odvojeno ispitivati je li u ovom predmetu došlo i do povrede članka 5. stavka 4.

ODLUKA SUDA

Člankom 5. stavkom 1. točkom (e) Konvencije dopušteno je pritvaranje „duševnih bolesnika” samo kada su ispunjene i materijalne i procesne pretpostavke za takvo pritvaranje (Zagidulina protiv Rusije, stavak 54.). Sud naglašava da se ne može smatrati da je lišenje slobode osobe koja se smatra duševnim bolesnikom u skladu s Konvencijom ako je određeno, a da nije zatraženo mišljenje medicinskog vještaka jer bilo koji drugi pristup ne pruža potrebnu zaštitu od proizvoljnosti, svojstvenu članku 5. Konvencije (Kadusic protiv Švicarske, stavak 43.). Objektivnost medicinskog vještačenja podrazumijeva zahtjev da

je dovoljno nedavno provedeno, a ocjena toga ovisi o konkretnim okolnostima predmeta pred Sudom (Inseher protiv Njemačke [VV], stavak 127.).

Analizirajući mjerodavno pravo, prema Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, kada odlučuje o periodičkom produženju prisilnog smještaja osobe u psihijatrijskoj ustanovi ili njezinu prijedlogu za liječenje izvan bolnice, domaći sud je u pravilu obavezan pribaviti novi nalaz i mišljenje od osobe koja nije zaposlena u dotičnoj ustanovi. Iznimno, kada to nije moguće zbog kratkoće roka ili drugog objektivnog razloga, pisani nalaz i mišljenje može se pribaviti od osobe koja je zaposlena u ustanovi u kojoj se nalazi pacijent, pod uvjetom da taj vještak nije prethodno sudjelovao u odlučivanju o pacijentovom prisilnom zadržavanju. Sud primjećuje da nijedan od domaćih sudova nije objasnio zašto je bilo potrebno zanemariti jasan i obrazložen zahtjev podnositelja za određivanje novog vještačenja i provesti izvanredni postupak.

Unatoč činjenici da se taj postupak smatrao hitnim prema domaćem pravu, Županijski sud u Rijeci gotovo tri mjeseca nije poduzeo nikakve radnje povodom prijedloga podnositelja zahtjeva za otpust, a bolnici u Rabu proslijedio ga je na očitovanje neposredno prije zakazanog ročišta. Sud ne vidi opravdanje za takvo prekomjerno odlaganje u situaciji koja je uključivala hitne domaće postupke i stroge rokove. Nadalje, čak i pod pretpostavkom da su ostali uvjeti za primjenu izvanrednog postupka propisani Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama bili ispunjeni, sud nije pribavio mišljenje vještaka psihijatra zaposlenog u ustanovi u kojoj je podnositelj bio smješten, a koji nije prethodno odlučivao o njegovu prisilnom zadržavanju.

Sud ukazuje da su domaći sudovi, nakon što su odbili podnositeljev zahtjev za određivanje novog vještačenja, osim na mišljenju bolnice, svoje odluke temeljili na vještačenjima K.R. i D.P., koja, osim što se prvotno nisu podudarala u pogledu podnositeljeve dijagnoze, su u vrijeme određivanja daljnjeg prisilnog smještaja podnositelja bila stara jednu odnosno dvije godine. U takvim okolnostima, Sud nije uvjeren da se bilo koje od tih vještačenja može smatrati i objektivnim i nedavnim u smislu sudske prakse Suda o članku 5. stavku 1. točki (e).

Pitanje je li medicinsko vještačenje bilo dovoljno nedavno ne može se odgovoriti na statički način, već to ovisi o konkretnim okolnostima predmeta pred Sudom (M.B. protiv Poljske, stavak 64.). U okolnostima ovog slučaja, i kako bi pribavio najtočnije informacije o duševnom zdravlju podnositelja u vrijeme kada je podnositelj podnio prijedlog za otpust, sud je trebao barem zatražiti novo medicinsko vještačenje (Ruiz Rivera protiv Švicarske, stavak 64.).

Položaj podnositelja zahtjeva u postupku koji je uslijedio dodatno je bio ugrožen zbog činjenice da za protuprijedlog bolnice u Rabu za nastavak prisilnog smještaja, ni za mišljenje te bolnice o njegovu prijedlogu za otpust nije saznao prije ročišta. Gore navedeni proceduralni propusti uklanjaju potrebu da Sud ispita jesu li nacionalna tijela ispunila materijalnu pretpostavku za prisilni smještaj podnositelja zahtjeva dokazujući da je njegovo duševno stanje zahtijevalo daljnje lišenje slobode.

ZAKLJUČAK

Zaključno, Sud primjećuje da je procjena duševnog stanja podnositelja zahtjeva u trenutku produženja njegova prisilnog smještaja u cjelini donesena u postupku koji nije bio u skladu s mjerodavnim odredbama domaćeg zakonodavstva i da se nije temeljila na objektivnom i nedavnom medicinskom vještačenju. Stoga je došlo do povrede članka 5. stavka 1. u ovom predmetu.

STATUS IZVRŠENJA PREDMETA

Predmet je označen kao vodeći te se očekuje podnošenje Akcijskog plana.

